

Intervju

Za Al Kaido čas ne pomeni nič

Gorazd Utenkar

Predsednik sveta inštituta za korporativne varnostne študije ICS in predavatelj na fakulteti za državne in evropske študije dr. Denis Čaleta se ukvarja z varnostnimi vprašanji, predvsem o terorizmu. Še zdaleč ni samo akademik, ampak ima četrto desetletje izkušenj z delom v strukturah boja proti terorizmu. V pogovoru je nedavno likvidacijo vodje Al Kaide Osame bin Ladna brez ovinkarjenja označil kot nelegalno, prepričan, da so v Islamabadu vedeli za akcijo. Po njegovem grožnje mednarodnega terorizma ne bomo odpravili, dokler bo globalni kapitalizem v hlastanju po dobičku ustvarjal takšna razmerja, da so se ljudje pripravljali razstreliti kot samomorilski bombaši.

Ali Al Kaida, diabolna teroristična organizacija, ki so ji pripisali vrsto najodmevnejših terorističnih napadov v prejšnjem desetletju – v Združenih državah leta 2001, na Baliu leta 2002, v Madridu leta 2004, v Londonu leta 2005, v Alžiru leta 2007 –, sploh obstaja?

Dejstvo je, da organizacija obstaja. Ni tradicionalna, hierarhično urejena, ampak predvsem v zadnjem obdobju mrežno zasnovana povezava zelo avtonomnih regionalnih terorističnih organizacij. Nastala ni leta 2001, takrat se je zgodila nekakšna prelomnica v njenem delovanju. Aktivna je bila že v zadnjem desetletju 20. stoletja. V tem obdobju je izvedla nekaj odmevnih napadov, od napada 26. februarja 1993 s podtaknjeno bombo v Svetovnem trgovskem centru v New Yorku, terorističnih napadov v Riadu leta 1995, ko je bila v eksploziji avtomobilske bombe uničena zgradba saudske narodne garde, leto pozneje napada na ameriško oporišče v Saudski Arabiji, do napadov na ameriški veleposlaništvi v Keniji in Tanzaniji leta 1998 in napada na ameriški rušilec Cole v Jemnu leta 2000. Takrat se je pokazalo, da obstaja teroristična organizacija mrežnega tipa. Združene države so bile na vrhuncu moči in zaradi rahle zaslepljenosti z njo ter oddaljenosti napadov ji organi, ki se ukvarjajo s preprečevanjem terorističnih dejavnosti, niso namenili dovolj velike pozornosti. Leta 2001 pa je Al Kaida napadla srce njene moči, z napadom na Svetovni trgovski center je napadla tudi nebrzdani kapitalizem Zahoda. Zato je bilo leto 2001 prelomno.

Teroristične organizacije imajo praviloma neki cilj. Palestinci osamosvojitve Palestine izpod Izraela, Ira odcepitev Severne Irske od Velike Britanije in priključitev Republiki Irski, Eta odcepitev Baskije od Španije. Ima tudi Al Kaida jasen cilj?

Zavedati se je treba, da je Al Kaida popolnoma drugačna teroristična organizacija od tistih, ki ste jih omenili. Te so imele nacionalno noto, Al Kaida pa za svoje delovanje zlorablja vero. Njeni najpomembnejši deklarativni cilji so, da se ameriška vojska v celoti umakne z Arabskega polo-

Foto Mavric Pivk

Dr. Denis Čaleta

toka, izbris judovske države in ustanovitev islamske palestinske države, konec vseh posegov ZDA v Iraku in Afganistanu ter ustanovitev kalifata na tako rekoč celotnem ozemlju Sredozemlja.

Bin Laden je imel še bolj vesoljske ideje, da bo končal svoj boj takrat, ko bodo ZDA muslimanske.

Bolj ko je ideja utopična, bolj je privlačna za nekatere ljudi. Vendar moramo na delovanje Al Kaide pogledati širše. Globalni kapitalizem je zelo grobo posegel tudi v družbe, ki nanj niso bile pripravljene, in jim poleg nekaterih dobrih stvari, kot je tehnološki razvoj, prinesel veliko slabega. Zaradi hlastanja po čim večjem dobičku je veliko ljudi pahnil v še hujšo revščino. Dokler bomo v globalni družbi ustvarjali takšna razmerja, da se je človek v imenu nekih višjih ciljev pripravil razstreliti kot samomorilski napadalec, do takrat ne bomo na pravi poti za učinkovito odpravljanje grožnje mednarodnega terorizma.

Zakaj je Al Kaidi v zadnjih letih pošla sapa?

Po napadih na ZDA leta 2001 je mednarodna skupnost strnila vrste v tako imenovani vojni proti terorizmu. S tem so ji zožili prostor za delovanje. Tudi operativni posegi obveščevalno-varnostnih služb in specialnih enot proti njej so bili uspešni. Od prve generacije Al Kaide, ki je delovala iz Afganistana, ni ostalo kaj dosti. Težava je, ker sta se pojavili druga in tretja generacija. Zaradi mrežne razdrobljenosti se ne ve natančno, kdo so njeni pripadniki. Lahko predvidevamo, kdo bo nadomestil bin Ladna, kdo so teološki vodje, kdo vodi vojaški del, kdo mednarodne akcije, vendar gre bolj za prenos idej kot za neposredno vodenje v obliki, ki jo razumemo kot strukturirano vodenje organizacije. Ideje lahko udejanji katerikoli del mreže.

Kako pomemben za delovanje Al Kaide je dejansko bil Osama bin Laden?

Imel je osrednjo vlogo. Ne v operativnem smislu, ampak kot figura, ki

so ji privrženci sledili. Njegov idejni pomen je bil velik.

Ali je lahko vodil organizacijo brez hitrejših povezav s svetom, kot so kurirji, saj očitno ni uporabljal niti telefona, kaj šele interneta?

Klasičnega operativnega vodstva gotovo ni izvajal. Vendar se je treba zavedati, da za organizacijo, kakršna je Al Kaida, čas ne pomeni nič. Dlje ko se mednarodna skupnost izčrpava z ukrepi proti njej, laže bo našla luknjo, kjer bo spet izvedla teroristični napad.

Niso ravno vezani na štiriletni mandat.

Sodobni mrežni terorizem ne pozna meja, ni obremenjen s časom in finančnimi sredstvi, saj se financira z metodami organiziranega kriminala in se celo povezuje z njim. Denarja ima dovolj za financiranje še tako zahtevnih operacij. Za nacionalne države in mednarodno skupnost pa so vse te omejitve velika obremenitev in jih v odzivanju na kompleksne grožnje delajo precej počasnejše. Obstaja večna dilema, kako se s konvencionalno mdrostjo učinkovito boriti proti nekonvencionalni iznajdljivosti. Akcije teroristov so povsem nepredvidljive. Kdo si je pred letom 2001 zamišljal, da je mogoče napasti Svetovni trgovski center s potniškim letalom? Verjetno nihče.

Američani so ves čas trdili, da se bin Laden skriva v odročnih krajih med Pakistanom in Afganistanom, v resnici pa je že leta živel v udobni hiši v mestu, velikem kot Maribor. Kako so lahko obveščevalci ustrelili tako mimo?

Ker dobro poznam delovanje varnostno-obveščevalnih služb, me bo težko kdo prepričal, da je iskanje tega človeka trajalo deset let. Resnico vedo samo Američani in jo bomo morda izvedeli čez petdeset ali še več let, ko bodo odprli arhive. Upoštevati moramo, da so po letu 2001 varnostne korporacije, predvsem iz ZDA, neizmerno bogatele. Vojna proti terorizmu je bila izgovor za vedno

nove proračunske injekcije. Teh niso uporabljali samo za vzpostavljanje nacionalnih varnostnih mehanizmov, ampak se je denar stekal tudi v zasebni varnostni sektor.

Govorite o zasebnih varnostnih službah, ki pošiljajo na bojišča plačance, ali tudi o vojaški industriji?

O celotnem kolesju. Podjetja, ki prodajajo svoje zasebne vojske – pravzaprav niti niso tako majhne –, so samo en del. Tu so tudi proizvajalci orožja, varnostne opreme, farmacevtska industrija in druga s tem povezana industrija. Objavljenih je bilo že kar nekaj raziskav, v katerih so konkretne številke, kakšne dobičke prinaša vojna proti terorizmu. Marsikomu ni bilo v interesu, da bi bin Ladna ujeli prehitro. Pojavlja pa se vprašanje, zakaj so se odločili, da ga bodo likvidirali prav zdaj, če so vsaj od lanskega poletja vedeli, kje se skriva.

Zakaj?

Američani se hočejo na vsak način umakniti iz Afganistana. Mednarodni terorizem je bil neposredni povod, zaradi katerega so prišli v to državo. Smrt Osame bin Ladna predstavlja trenutek, ko lahko začnejo svetovno in domačo javnost pripravljati na svoj odhod z dejstvom, da je njihov osnovni cilj dosežen. Afganistan namreč nima večjih naravnih bogastev, pravzaprav nima ničesar, kar bi zanimalo Združene države. Drugi del odgovora je, da se predsednik Barack Obama pripravlja na volitve. Podpora mu je zaradi nekaterih neizpoljenih obljub in pričakovanih javnosti drastično padla. Po likvidaciji bin Ladna pa se je njegova priljubljenost spet povečala.

Kakšna je bila pri likvidaciji bin Ladna vloga Pakistana, kjer je živel zadnjih nekaj let?

Po mojem so Američani uradni Islamabad obvestili o napadu, saj je nemogoče, da bi izvedli takšno akcijo tako globoko na ozemlju države, ne da bi jih opazili. S poudarjanjem, da je šlo za samostojni napad, so ga odvezali soodgovornosti.

Vendar je Pakistan država z mogočno in sodobno vojsko, z jedrskim orožjem. Se vam ne zdi, da je oblast videti kot trop nesposobnejšev, ki jim Američani s helikopterjem priletijo v državo, pobijejo nekaj ljudi in potem odletijo?

Mogoče je bolje, da si v takšem trenutku videti kot država, ki ne zna poskrbeti za nadzor meja, kot pa biti soodgovoren za uboj in s tem postati prva tarča za maščevanje Al Kaide. Upoštevati moramo, da je država že tako ali tako sod smodnika in jo skupaj drži samo vojska.

Likvidacije takšne vrste, kot je bila bin Ladnova, niso legalne. Se vam zdijo vsaj legitimne, sprejemljive?

Kar je sprejemljivo za eno stran, ni nujno sprejemljivo tudi za drugo. Vsi, ki so hoteli bin Ladna mrtvega, likvidacijo pozdravljajo in upravičujejo. Strogo pravno gledano pa je to dejanje v nasprotju z mednarodno-pravnimi normami. Podobno, kot je sporna celotna vojna proti terorizmu; povzročila je, da so se drastično zmanjšale človekove pravice in svoboščine.

Zakaj napada na skrivališče bin Ladna niso raje kot s komandosi izvedli z bombami ali raketami; če bi uporabili v zadnjem času zelo priljubljene brezpilotne »trote«, ne bi tvegali življenja vojakov?

Smrt Osame bin Ladna je morala biti simbolna, tako kot je bilo simbolno njegovo delovanje. Američani so ga hoteli likvidirati tako, da ne bi bilo nobenega dvoma o njegovi smrti. Poskušali so preprečiti, da bi po smrti postal mučenik. Tudi pokopali so ga tako, da njegov grob ne bo postal romarski kraj, kamor bi se hodili poklonit njegovi podporniki in somišljeniki. Za bombe oziroma rakete bi se verjetno odločili, če ne bi bilo nobene druge možnosti.

Kakšna bo prihodnost Al Kaide? Jo bo likvidacija vodje zbudila ali bo še naprej tonila kakor v zadnjih letih?

Skrbi me, da bo odstranitev bin Ladna spet okrepila njeno delovanje. Poskušala bo dokazati, da je še živa. Če hoče dokazati, da je še vedno pomemben akter mednarodnega terorizma, Al Kaida preprosto mora pokazati svojo operativno sposobnost izvesti teroristično akcijo, ne glede na obseg in žrtve.

Je zaradi smrti bin Ladna svet zdaj varnejši, kot je bil 30. aprila?

V prvi fazi smo manj varni, zaradi že prej opisanih vzrokov. Če pustimo ob strani pravne pomisleke, pa je odstranitev najbolj vidne figure mednarodnega terorizma gotovo velik uspeh celotne mednarodne skupnosti. To se je videlo tudi po izjavah predstavnikov najpomembnejših držav in celo sekretarja Združenih narodov. Vsi so novico o likvidaciji sprejeli z olajšanjem.

Celo Slovenija.

Da, celo Slovenija. Oglasil se je naš premier in strinjam se z nekaterimi mnenji, da vsebina sporočila ni bila najbolj posrečena. Nobene potrebe ni, da bi se izpostavljali s takšnimi čezmernimi izjavami. Ne samo zaradi varnosti v Sloveniji, ampak predvsem zaradi varnosti naših policistov, vojakov, diplomatov v tujini.